

Streszczenie

Przedmiotem rozprawy jest działalność społeczno-opiekuńcza Marii Karłowskiej w latach 1892–1935. Był to okres rozwoju pierwszego etapu pedagogiki społecznej w Polsce. Zdeterminowany był działalnością wybitnych jednostek, które podejmowały się realizacji niełatwych inicjatyw będących odpowiedzią na istotne problemy społeczne. Jedną z takich charyzmatycznych osób była Maria Karłowska – mistyczka, zakonnica, założycielka i pierwsza przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej. Jej działalność przypadająca na przełom XIX i XX wieku stanowiła znaczący wkład w resocjalizację dziewcząt i kobiet zagrożonych prostytutką, przyjmując trwałe formy instytucjonalne, co istotnie wpływało na rozwój lokalnego środowiska prowadzącego działalność na płaszczyźnie religijnej, oświatowej, wychowawczej, społecznej i wreszcie resocjalizacyjnej.

Celem dysertacji jest kontekstualne zaprezentowanie sylwetki tej wybitnej działaczki wychowawczo-oświatowej oraz krytyczna prezentacja głównych aspektów działalności Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej pod kątem realizacji przez nie założeń pracy resocjalizacyjnej i społeczno-wychowawczej, sformułowanych i realizowanych przez Marię Karłowską.

Aby osiągnąć cele badawcze, sformułowano następujące pytania:

1. Jaki był wkład Marii Karłowskiej w resocjalizację polskich kobiet zagrożonych prostytutką na przełomie XIX i XX wieku?
2. Jakie były główne formy działalności społeczno-wychowawczej (w tym przede wszystkim resocjalizacyjnej) Marii Karłowskiej?
3. Jaki był udział idei religijnych oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych w inicjatywach resocjalizacyjnych podejmowanych przez Karłowską?
4. Jakie były efekty działań resocjalizacyjnych Marii Karłowskiej?
5. W jaki sposób zgromadzenie Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej realizuje idee pracy społeczno-wychowawczej swojej Założycielki?
6. Czy w działalności Marii Karłowskiej można zidentyfikować jakieś zasady resocjalizacji aktualne do dziś?

Przeprowadzone badania miały charakter jakościowy – posłużyły nie tylko do poznania faktów czy przybliżenia inicjatyw podejmowanych przez Marię Karłowską, ale również towarzyszących im okoliczności, wywołanych skutków oraz znaczenia w ówczesnej rzeczywistości społecznej i edukacyjnej. Zastosowanie strategii jakościowej umożliwiło także podjęcie refleksji nad pewnymi relatywnie stałymi zasadami działalności resocjalizacyjnej,

które w przypadku Marii Karłowskiej wynikały z przyjmowanej przez nią personalistycznej koncepcji człowieka.

W badaniach posłużono się metodą historyczną, polegającą na dokonaniu retrospektywnych badań losów i działań jednostki: bł. Marii Karłowskiej, zakładanych przez nią placówek wychowawczych, podejmowanych inicjatyw, utworzonego zgromadzenia zakonnego oraz formułowanych przez Karłowską wytycznych społeczno-wychowawczych będących odpowiedzią na ówczesne warunki społeczne, polityczne i gospodarcze.

Na potrzeby jakościowych badań metodą historyczną wykorzystano dwa rodzaje źródeł: dokumenty osobiste (np. pamiętniki, listy, życiorysy) oraz dokumenty oficjalne (np. akta instytucji, sprawozdania, protokoły, akta sądowe). Źródło podstawowe stanowiły materiały autorstwa Marii Karłowskiej, głównie jej listy, dokumenty Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej, które w większości znajdują się w archiwum Zgromadzenia w Jabłonowie Pomorskim. Szczególnie pomocna okazała się także literatura przedmiotu autorstwa innych badaczy zajmujących się postacią Marii Karłowskiej i założonego przez nią zgromadzenia, w szczególności opracowania takich badaczy jak: Marian Fąka, Marcin Maksymilian Łobozek, Jerzy Mrówczyński, Aleksandra Narzymska, Władysław Padacz, Edmund Piszcz, Jadwiga Stabińska, Gaudiosa Dobrska i wielu innych.

Do najistotniejszych ustaleń pracy należy stwierdzenie, że wysoka efektywność działalności wychowawczej i resocjalizacyjnej Marii Karłowskiej i sióstr pasterek zależała nie tylko od trafnego doboru metod i środków pracy, ale i założeń religijnych, pozwalających na integralne spojrzenie na człowieka, na wyzwolenie w nim przekonania o własnej wartości. Podejmowane działania, które można nazwać pionierskimi, gdyż nie miały na gruncie polskim sprawdzonych, gotowych wzorów działalności wychowawczej i resocjalizacyjnej, były ponadto twórczo adaptowane do stale zmieniających się potrzeb społecznych. Było to działaniem eksperymentalne, które doprowadziło do wypracowania stylu życia zakonnego połączonego z odważną, pionierską działalnością wychowawczą kierującą się podmiotowym traktowaniem wychowanków w celu wspierania ich w dążeniu do odkrycia osobowej godności.

W wielu kręgach dzieło Marii Karłowskiej zostało zapomniane, dlatego należy podejmować wszelki trud, by przypominać, utrzymywać i popularyzować wypracowane przez nią uniwersalne idee wychowawcze, zwłaszcza w dobie współczesnych zagrożeń.

Janina Karłowska